

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Куркіна Сніжана Віталіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін КДПУ імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: удосконалення навчально-виховного процесу у вищій та початковій школі засобами мистецьких дисциплін, історія вітчизняної та зарубіжної педагогіки.

УДК 378:78 051

МЕТОДИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ ЯК ЗАСІБ МИСТЕЦЬКОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Ольга ЛЯШЕНКО (Київ, Україна)

У статті розглянуто інтерпретаційні методи мистецького навчання, які використовує викладач у роботі зі студентом над художнім образом музичного твору під час занять з основного музичного інструмента. Обгрунтовані інтерпретаційні методи класифіковано як звичайні і наукові.

Ключові слова: мистецьке навчання, види інтерпретацій, інтерпретаційні методи.

В статье рассмотрены методы обучения, используемые педагогом в работе со студентом над художественным образом музыкального произведения в классе основного музыкального инструмента. Предложено классифицировать интерпретационные методы как обычные и научные.

Ключевые слова: обучение искусством, виды интерпретаций, интерпретационные методы.

The article deals with the interpretational methods of art education that the teacher use in his work with the student in the class of the main music instrument. The author pays attention on the two types of the interpretation: performance and verbal. The author presents methods in such classification: ordinary and scientific. Among the first: artistic description and explanation, demonstration of artistic works, illustration of verbal explanations. Among scientific: hermeneutic method and method of creation of images. Hermeneutic method is described in details. The hermeneutic method that combines in itself the system of analyses and mental operations in such types of interpretations as: textual or individually of the author, semantic or historical, performance and psychological. It is defined that the process of artistic interpretation contains not only reproduction, reproductive aspects, but also the considerable potential of revealing of creative attitude to work. Artist-student need not only to deepen in the author's sense of image, and as much as possible to play it in his treatment, but also to discover their understanding, to Express their feelings, peculiarities of their perception of a work of authorship.

Key words: art studies, different types of interpretations, interpretation methods of studies.

Постановка проблеми. В умовах модернізації художньої освіти у вищих навчальних закладах науковці і педагоги-практики звертають особливу увагу на проблему долання репродуктивного стилю навчання майбутніх вчителів музичного мистецтва. Дієвим засобом вирішення цієї проблеми у процесі мистецького навчання є орієнтація педагогів на осмислення різних видів інтерпретації музики (художньої, педагогічної, художньо-педагогічної) та на використання викладачем і засвоєння студентом інтерпретаційних методів навчання.

Інтерпретаційні методи передбачають творче опрацювання авторського тексту, містять, порівняно з репродуктивними, набагато ширші можливості для виявлення й розвитку творчого потенціалу студента.

Аналіз досліджень і публікацій. Інтерпретація – це основний вид художньої діяльності у виконавських мистецтвах. Процес осмислення такої діяльності має передусім привертати увагу викладачів, які працюють зі студентами над відтворенням авторського задуму твору. Саме викладач, інтерпретуючи художній твір, орієнтує студента на його особисте сприйняття авторського твору, створюючи цим умови для виявлення ним свого ставлення і розуміння відтворюваного музичного тексту.

Музично-педагогічні аспекти інтерпретаційної діяльності розглянуто у працях таких видатних виконавців-педагогів, як Ф.Блюменфельд, В.Гольденвейзер, О.Гінзбург, С.Ігумнов, Г.Нейгауз, Г.Ципін. Питання музично-педагогічної діяльності викладача і студента у вищому навчальному закладі досліджено у працях багатьох науковців. Корисні рекомендації і практичні поради містять монографії, навчальні посібники і статті відомих музикознавців і мистецтвознавців (О.Котляревської, О.Лисенко, В.Москаленка, М.Смирнова).

Особливий інтерес становлять розвідки вчених в галузі музичної педагогіки (В.Крицького, Д.Лісуна, О.Олексюк, Г.Падалки, О.Рудницької, О.Щолокової), у яких інтерпретацію музичного мистецтва розглянуто в синтезі таких її видів, як виконавська, вербальна, художня, педагогічна і художньо-педагогічна.

І все ж, незважаючи на вагомі дослідження з проблеми мистецького навчання майбутніх вчителів музичного мистецтва, зокрема художньої інтерпретації музичного твору, є аспекти, які потребують узагальнення і розкриття. Так, слід звернути увагу на методи мистецького навчання, які передбачають творче опрацювання авторського тексту музичного твору в його вербальному (усному і письмовому) і виконавському відтворенні і містять широкі можливості для виявлення й розвитку творчого потенціалу студента. Такі методи можна назвати інтерпретаційними.

Мета статті – розглянути інтерпретаційні методи (як виконавські методи педагогічної інтерпретації, так і словесні), які орієнтують педагога-інтерпретатора в роботі зі студентом на продуктивний стиль навчання і є його дієвим засобом.

Виклад основного матеріалу. Під інтерпретаційними методами мистецького навчання в сучасній педагогічній науці розуміють логічну процедуру співтворчості викладача і студента, спрямованої на вирішення художньо-навчальних та художньо-виховних завдань. Їх можна класифікувати за різними ознаками. У широкому значенні, інтерпретацію розуміють як опис, пояснення або тлумачення, тобто переклад на більш зрозумілу мову. Пропонуємо таку класифікацію інтерпретаційних методів мистецького навчання: звичайні; наукові. Вони взаємодоповнюють один одного у процесі розкриття художнього образу і мають відношення як до вербальної, так і до виконавської інтерпретації музичного твору.

До звичайних інтерпретаційних методів мистецького навчання відносимо художній опис і пояснення, демонстрування художніх творів та ілюстрацію словесних пояснень. Опис естетичних явищ природи і мистецтв здійснювали в різні епохи. Нині у навчальному процесі з мистецьких дисциплін широко вдаються до опису художнього образу у вигляді усних і письмових анотацій. Опис (усний і письмовий) є результатом особливої духовної діяльності свідомості, яку визначають як своєрідне переведення не тільки в іншу систему мови (знаково-сміслову), а й в іншу систему мислення.

Опис музичного твору характеризується перекладом музичних понять і категорій на вербальну мову. І чим старанніше педагог-інтерпретатор намагається розкрити задум композитора і свої особисті переживання та їх осмислення, тим більше додаткових описово-графічних засобів він залучає [2, с. 16], зокрема таких, як образні й емоційно-психічні характеристики, літературно-поетичні програми, аналогії з іншими видами мистецтв тощо.

Характерною формою такої діяльності у педагогічному процесі є пояснення. Воно ґрунтується на певному принципі і означає розкриття сутності художнього образу, зв'язку між фактами, подіями або іншими, уже відомими явищами. Як зазначає Є.Гуренко, пояснити – означає осмислити для себе або пояснити іншому, відповісти на запитання «Чому?» [1, с. 61].

Серед різних видів пояснень можна виділити два, найбільш необхідні в педагогічній практиці – казуальне і генетичне. Генетичне – це історичне пояснення, яке розкриває взаємоузгодження конкретних умов і причин, дій, які зумовлюють трансформацію старих явищ у нові. Казуальне пояснення полягає у виявленні причин, які сприяли виникненню певного явища чи істотного зв'язку [1, с. 62], причин невдалого виконання музичного твору. У цьому випадку викладач спрямовує свої пояснення і на висвітлення шляхів досягнення мистецтва студентом: яким чином варто виконати ті чи інші художні прийоми, як слід працювати над художньою технікою, які чинники сприяють зосередженому сприйманню мистецьких творів тощо. Використання різних варіантів пояснення дає змогу всебічно й цілісно охопити предмет пізнання, глибоко розкрити його сутність.

Методи вербалізації є дієвими у мистецькому навчанні, але не головними. Тут слід звернути увагу на такі виконавські методи педагогічної інтерпретації, як демонстрування художніх творів (їх фрагментів) та ілюстрація художніх пояснень.

Демонстрування художніх творів (їх фрагментів) – це ефективний інтерпретаційний метод мистецького навчання. Сутність його полягає у показі еталону, зразка того художнього результату, до якого прагне студент. На заняттях з основного музичного інструмента викладач демонструє, як має звучати музичний твір. Сенс художнього демонстрування, як стверджує Г.Падалка, полягає в тому, щоб задати студенту орієнтири мистецького пошуку, наочно відтворити образ, якого він має досягнути [6]. Переваги методу демонстрування криються у можливості конкретизувати в художній формі ті завдання, які висуюються у процесі навчання. Художнє демонстрування може здійснювати сам педагог (виконання музичного твору) або хтось із видатних діячів мистецтва – слухання музики в запису. При цьому можна демонструвати як увесь твір загалом, так і фрагментами, окремі його частини.

Ще на один метод практичної діяльності звертає увагу Г.Падалка – це художнє ілюстрування словесних пояснень. Використання цього методу дає можливість сприймати музичний твір не загалом, а фрагментами, як художньо-образний коментар, наочний супровід до словесного повідомлення. Щоб довести власну думку, викладач вдається до показу, демонстрування мистецького твору [6]. У процесі застосування цих методів передбачається досконалий показ, який відповідає естетичним критеріям.

Науковим методом інтерпретації музичних творів, пов'язаним з вербальним і виконавським трактуванням, є герменевтичний, який тлумачать як мистецтво розуміння сутності. Предметом у цьому випадку є твір композитора, відтворений і озвучений студентом-виконавцем.

Ще в античній теорії термін «герменевтика» збігався з термінами «інтерпретація» і «тлумачення». Слова «тлумачення» і «пояснювання» майже ідентичні за змістом. І все ж, тлумачення, на відміну пояснення, не є остаточним судженням, воно передбачає можливість вибору одного варіанту із безлічі.

Герменевтичний метод дає підстави тлумачити чи розуміти музичний твір на основі сукупності окремих правил і теоретичних постулатів. Такими правилами є система прийомів (порівняння, зіставлення), спрямованих на авторський текст і особистість студента-виконавця, а також розумові і психологічні операції (вживання в об'єктивну сутність твору, співпереживання, проникнення і в логіку художнього образу і в логіку його виконання, зіставлення виконавських можливостей студента з його життєвим і виконавським досвідом, і уявленнями про ідеальне виконання музичного твору). Усі вони сприяють творчому домислу і розумінню таких видів інтерпретації:

- текстуальна, або індивідуально-авторська (аналіз тексту, виражальних засобів, виявлення індивідуальності автора, характерних для нього стилю і способів мислення);
- змістова, чи історична (визначення ідеї, змісту твору на основі порівняльного, історико-культурного, біографічного аналізу і зіставлення);
- виконавська (відтворення об'єктивної сутності твору за допомогою таких суб'єктивних механізмів особистісно-психологічного плану, як асоціативність сприйняття, емоційна реакція тощо);
- психологічна, спрямована на осягнення думок і почуттів автора, на перевтілення в художній образ.

Отже, інтерпретаційному науковому методу властиві дві основні ознаки: а) ретроспективне розуміння об'єктивної сутності твору (аналіз об'єктивних даних про твір, його смисл і значення); б) особлива духовна діяльність викладача і студента під час виконавського процесу, яка охоплює суб'єктивний «пласт» виконання, а також уяву, їх досвід спілкування з мистецтвом [3].

Істотним у такому методі є те, що він ґрунтується на розумінні інтерпретації як елемента розумової культури інтерпретування конкретної епохи, конкретного композитора. Цей метод дає можливість осмислити культурно-естетичний досвід минулого з позиції нового часу і сформуванню у свідомості педагога і студента (як інтерпретаторів) «еталони-зразки» інтерпретацій, на основі яких вони можуть оцінювати, описувати, тлумачити музичні твори.

У процесі використання такого методу відбувається «вчитування», усвідомлення й узагальнення закономірних взаємозв'язків між об'єктивними характеристиками твору і безпосередньо емоційно-естетичним переживанням, які впливають на вибір засобів, способів і форм вираження свого відчуття і на розуміння певного явища музичного мистецтва. Таким чином здійснюється своєрідний перехід у сферу особистісного ставлення до твору, внаслідок чого формується феномен варіативності сприйняття, виконання, трактування. Але в кожному із цих випадків, за широкої можливості варіативності їх осмислення педагогом і студентом як інтерпретаторами, забезпечується змінне, але не довільне освоєння змісту, бо «в музичному творі є певні інваріанти, деякі стійкі елементи, які спрямовують процес розуміння; ці елементи залишаються незмінними» [2, с. 16]. Ці незмінні елементи якраз і становлять ту об'єктивну сутність твору, на основі якої будують еталони подальших виконавських інтерпретацій і вербальних трактувань.

Відтак діапазон трактувань має певні межі, що переводить інтерпретацію із площини психологічної свободи у площину наукового методу розуміння [5, с. 3–6].

Великого значення у процесі тривалого виконавського навчання набуває комплексне залучення різних видів мистецтв. Тому

найефективнішим є науковий метод створення художніх образів, який передбачає використання його викладачем у роботі зі студентом над художньою інтерпретацією музичного твору, залучення студентів до створення нового в мистецтві, коли відбувається створення інтегрального типу художньо-педагогічної інтерпретації. У цьому випадку художній образ музичного твору поєднується з художніми образами творів інших видів мистецтв. Нехай творчі спроби студентів, як стверджує Г.Падалка, не містять художньої цінності, все одно сам процес створення того, чого раніше не було в мистецтві, виявляється потужним фактором їх спонукання до активного художнього самовираження. Залучаючи студентів до творчості, педагог створює умови для осягнення ними внутрішніх закономірностей мистецтва, усвідомлення його творчої природи на рівні практичних дій [6] і полегшує художню діяльність, пов'язану із сприйманням, осмисленням і художньою інтерпретацією музичного твору.

Інтеграція творів мистецтв відбувається на такій основі:

- емоційній (завдяки загальному образно-емоційному відображенню дійсності авторами творів);

- тематичній (завдяки спільності тем, художніх ідей, спорідненості художніх образів і розкриває об'єктивні умови розвитку окремих видів мистецтв у певну історичну епоху);

- естетичній (завдяки запозиченню художніх прийомів та образних асоціацій одного виду мистецтва іншим);

- понятійній (завдяки виявленню загальних засобів виразності, категорій, понять);

- соціально-історичній (завдяки поєднанню загальних уявлень про розвиток кожного виду мистецтва у певному історичному типі культури і конкретизації за такою естетичною ознакою, як стиль).

Використовуючи цей метод, викладач на практичних заняттях з основного музичного інструмента створить всі передумови для розуміння студентом цілісного художнього образу музичного твору і окремих виконавських прийомів, які допоможуть йому правильно відтворити цей зміст.

Висновки. Отже, процес мистецької інтерпретації містить не тільки відтворювальні, репродуктивні аспекти, а й значний потенціал виявлення творчого ставлення до твору. Виконавцю-студенту треба не лише заглибитися в авторське відчуття образу і якомога повніше відтворити його у своєму трактуванні, а й виявити своє розуміння, виразити свої почуття, особливості свого сприйняття авторського твору.

Засвоїти такий творчий процес в умовах вищого навчального закладу майбутній вчитель може спільно зі своїм педагогом у класі з основного музичного інструмента. У процесі творення цінним є те, що педагог застосовує різні інтерпретаційні методи навчання, які спонукають студентів до самостійної творчої діяльності і усувають потребу

педагогічного втручання. При цьому відбувається максимальна активізація виконавських можливостей студента.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гуренко Е.Г. Проблемы художественной интерпретации: философский анализ / Евгений Георгиевич Гуренко – Новосибирск: Наука, 1982. – 256 с.
2. Котляревская Е.И. Вариативный потенциал музыкального произведения: культурологический аспект интерпретирования: дис. ... канд. искусствоведения: 17.00.03 / Елена Ивановна Котляревская – К., 1998. – 180 с.
3. Ляшенко О.Д. Художньо-педагогічна інтерпретація музичного твору в професійній підготовці майбутніх вчителів музики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ольга Дмитрівна Ляшенко – К., 2001. – 211 с.
4. Москаленко В.Г. Лекции по музыкальной интерпретации: учебное пособие / Виктор Григорьевич Москаленко. – К., 2012. – 272 с.
5. Назайкинский Е.В. Искусство и наука в деятельности музыковеда// Музыкальное искусство и наука. Сб. ст. /Евгений Владимирович Назайкинский – М., 1973. – Вып. 2. – С. 3–16.
6. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Галина Микитівна Падалка – К.: Освіта України, 2010. – 274 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ляшенко Ольга Дмитрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Коло наукових інтересів: інструментально-виконавська підготовка майбутніх учителів музики.

УДК [371.134+378.041 -057.875]:78(045)

ВИКОРИСТАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ДОСЛІДНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Марина МИХАСЬКОВА (Хмельницький, Україна)

У статті визначаються мета, зміст та структура індивідуальних навчально-дослідних завдань студентів, які використовуються в процесі вивчення програмного матеріалу. Визначено, що індивідуальні завдання є однією із форм організації навчання у вищій школі, яка має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, одержаних студентами в процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці. Проводиться аналіз видів самостійної роботи студентів як складової навчальної діяльності та визначається порядок подання та захисту наукових робіт. У статті розкривається специфіка використання індивідуально-дослідних навчальних завдань та запропоновано варіанти втілення цих завдань у процесі викладання предметів фахового спрямування студентів спеціальності «Музичне мистецтво».*